

Rogaland fylkeskommune

firmapost@rogfk.no

Stavanger, 31. mai 2021

Dette brevet sendes fra organisasjoner med i Forum for natur og Friluftsliv (FNF) Rogaland som

følger: Stavanger Turistforening, Haugesund Turistforening, Norges Jeger og Fiskerforbund-Rogaland, Norges speiderforbund Vesterlen krets, Rogaland KFUK-KFUM speidere, Haugaland KFUK-KFUM speidere, Norsk Ornitologisk Forening avd. Rogaland, Naturvernforbundet i Rogaland, Norsk Botanisk Forening Rogalandsavd., Syklistenes Landsforenings regionale lag i Rogaland, Rogaland Orienteringskrets, Stavanger Kajakklubb, Haugesund Kajakklubb, Sørmarkas Venner, Stavanger Kiteklubb, Sola Brettseilerforening, Bratte Rogalands Venner og friluftsrådene.

FNF er et samarbeidsnettverk for natur- og friluftslivsorganisasjoner på fylkesnivå. I Rogaland representerer forumet ca. 60 000 medlemskap. FNF Rogaland har også et faglig råd i Stavanger og et utvalg på Haugalandet.

Høringsuttalelse til Regionalplan for vannforvaltning 2022 – 2027, Rogaland vannregion

FNF Rogaland deltok aktivt i referansegruppen for første planperiode, gav innspill og leverte flere uttalelser til dette komplekse arbeidet. FNF organisasjonene er nå oppmuntret av utviklingen som de nye plandokumentene viser og vil fortsette å prioritere dette viktige arbeidet for naturen i Rogaland. Regional vannforvaltningsplan er inkludert i FNFs årsplan og i ny langsiktig plan og er behandlet av FNF Rogalands styre ved flere anledninger.

FNF Rogaland gav sist innspill til planprogrammet og til hovedutfordringene der flere av våre forslag ble tatt med videre. Tross dette har vi savnet medvirkningsprosessene som var del av første planrunde. Vi kommer tilbake til dette som tema videre i høringsuttalelsen. Bak denne uttalelsen står organisasjonene som gav innspill tidligere, hvorav flere har bidratt svært aktivt. NJFF Rogaland har en særrolle i arbeidet. De har frivillige som er spesielt engasjert i arbeidet med biotopforbedring, oppstart av restaurering og det nå velkjente Sjøørrettprosjektet.

Siden siste planperiode har to nye tema blitt inkludert; akvakultur og forsøpling. Naturvernforbundet i Rogaland (NiR) jobber aktivt med akvakultursaker og friluftsrådene er blitt viktige aktører innen bekjempelse av forsøpling. I denne uttalelsen kommenterer vi begge i tillegg til andre tema som er svært viktig for FNF organisasjonene. Innspillene følger for det meste dokumentene, men først presenteres FNF Rogaland hovedanbefalinger.

FNF Rogalands hovedanbefalinger for planperiode 2022 – 2027

Vannregionen har gått over i en ny fase der kunnskapsgrunnlaget er blitt betydelig bedre og tiltak dreier seg mer om gjennomføring. Noen overordnede grep fra sist må fortsatt gjennomføres i tillegg til nye:

Samarbeidsnettverk mellom natur- og friluftslivsorganisasjoner
rogaland@fnf-nett.no | Gamle Jättåvågen 67, 4020 Stavanger | 468 50 786
organisasjonsnummer 998 129 028 | www.fnf-nett.no/rogaland

1. **Full finansiering – behov for både flere, nye statlige midler og fra sektormyndigheter og kommuner** - slik at vannregionmyndigheten (VRM) har nødvendige ressurser til å bla. følge opp krav om medvirkning, slik at *vannområdekoordinatorstillingene blir faste og 100% for hvert område*, og slik at alle nødvendige tiltak faktisk er gjennomførbare for å kunne oppnå miljømålene. Slik det er nå vil Rogaland neppe klare å nå målene og vi risikerer å miste mer hardt opparbeidet og verdifull kompetanse i vannområdene, i VRM og blant frivillige organisasjoner. Dette er en gjennomgående utfordring på tvers av alle områder/tema.
2. **Reelle medvirkningsprosesser må re-startes** - det er viktig at alle aktører på tvers av sektorer og brukerinteresser får møtes sammen ved flere anledninger til workshops, konferanser, temamøter, befaringer mm. Frivillige organisasjoner og lokale ildsjeler må inviteres spesielt. Medvirkning er fremhevet som et suksesskriterium for vanddirektivet, og er med på å gi gjennomføringen av direktivet legitimitet og nødvendig forankring i befolkningen.
3. **Vilkårsrevisjoner må inn i samme plansyklus som vannforvaltningsplanene** – i Rogaland mener vi at både kategori 1.1 og 1.2 vassdrag skal og må åpnes for revisjon. Det må være helt uaktuelt å akseptere revisjon uten minstevannføring (økologisk tilpasset vannføring) i Ulla, Førre og Tusso (Årdal) vassdragene. Moderne miljøvilkår må på plass i alle konsesjoner. Den nye Europeiske taksonomien for bærekraftig finans gir en tydelig pekepinn om at også vannkraft, skal den anses grønn og bærekraftig, må gjennomføre tiltak for å bedre den økologiske tilstanden. Både med økologisk tilpasset vannføring der det trengs, og med toveis fiskepassasjer, bruk av tilgjengelig teknikk for å unngå at fisk går i turbinene osv.
4. **Vegvesenet, IVAR og andre regionale og statlige aktører må slutte med skadelige inngrep og fjerning av kantvegetasjon og annen verdifull natur i og ved vannforekomster**. Slike inngrep må få negative konsekvenser langt utover avbøtende tiltak. Krav om samarbeid med VRM og vannområdene om gode løsninger må være et minimum. Særs uheldige eksempler fra siste planperiode må brukes for det de er verdt i læringsøyemed.
5. **Overvåking og økt kunnskapsgrunnlag som gjelder akvakultur og mikroplast er nødvendig** - bruk av ny teknologi må prioriteres. Akvakulturens påvirkninger må kartlegges fra land, via fjord og minst ut til de 12 nautiske mil som omfavnes av vannforskriften. Konsekvenser for brukerinteresser må vektlegges.
6. **Kommuner må bruke og få tilgang til flere virkemidler for å oppnå samhandling om landbrukets påvirkning** - finansiering av positive tiltak i landskap og drift må fortsette men det er også behov for friske midler og nye ordninger. Like viktig er at negative påvirkninger må få konsekvenser. Manglende oppfølging av pålagte tiltak og ulovlige inngrep må få alvorlige følger.
7. **Restaurering er viktig, men det viktigste er å hindre nye ødeleggelser av natur**.
Vi foreslår følgende:
 - Bekker til Solastranden restaureres og stranden får blått flagg
 - Hele Orrevassdraget - fra hei til strand og hav - blir et nasjonalt restaureringsprosjekt av internasjonal standard!
 - Grannesmyra restaureres og hele Grannesbekken gjenåpnes

Videre følger forslag, spørsmål og andre innspill til dokumentene og utvalgte tema i tiltaksprogrammet. Noen innspill hører hjemme både i planen og under tema i tiltaksplanen.

Innholdsfortegnelse	Side
Planen	3
Vedleggene	9
Handlingsprogram	11
Regionalt tiltaksprogram	12
Restaurering	21

Planen

Planen for Rogaland vannregion er velskrevet og fungerer som en god innføring i vannforvaltningsarbeidet regionalt og i nasjonal og europeisk sammenheng. Dokumentet i seg selv er godt egnet som en rask innføring i vannforvaltning og kan være et godt redskap i videre formidlingsarbeid. I forordet refereres det til FNs bærekraftsmål. Vi skulle gjerne sett flere referanser til disse gjennom hele planen. I alle andre nye regionale planer er da også målene og forholdet dem imellom behandlet eller i det minste referert til, noe som planene også skal iht. til de nasjonale føringene for planarbeid.

I beskrivelse av prioritering for forvaltningsperioden (s. 5) må det komme frem *hvordan* prioriteringene er gjort, hvordan de forskjellige tiltakene vektet og hvorfor vektingen gjøres slik. Vi mener at det ikke er nok å henvise til forrige plan. Hvordan har noen tiltak blitt «registrert som vesentligste å ta tak i først»? Hvilke vurderinger ligger til grunn? Hvorfor er f.eks. fremmede arter i ferskvann mer vesentlig enn fremmede arter i saltvann?

Kap. 1

Nasjonale føring (s. 9): Igjen, her bør bærekraftsmålene omtales.

Hvor i planene finner vi igjen de nasjonale føringene om oppdrett, lakselus og rømt oppdrettslaks? Brukes denne nye kunnskapen til å treffe tiltak?

Presisjon på vannmiljødata (s. 11): Kunnskapsnivået er fremdeles «lavt» for >85% av Ryfylke vannforekomsten. Hva planlegges for å forbedre dette?

Vannregionen – kartet (s. 14): Kartet over vannområdene viser også fylkesgrensen. Vi foreslår at kartet også viser grensen for vannregionen til havs da denne er vel ikke er lik fylkesgrensen? Selv om havområdene består av en relativ smal stripe langs kysten er det en betydelig del av kystforekomstene som faktisk er åpent hav. Hvorfor omtales da ikke disse forekomstene som hav?

Vannområdene – kartet og type forekomster(s. 14): Hav og kystvann utgjør de største vannforekomstene i Rogaland. Kartet over de fire vannområdene virker derfor misvisende – det er kun landområdene som er skravert i en farge, mens hav og kystvann er hvitt – som om dette vannet ikke inngår i noe vannområde. På den annen side blir det på denne måten tydelig at oppdelingen av de fire vannområdene skjedde før man inkluderte hav og kystvann i planen. Vi foreslår derfor en revisjon av vannområdene. Det virker lite hensiktsmessig at fjordsystemet blir delt opp i flere vannområder når det for alle praktiske formål er én vannforekomst. Vi foreslår derfor at det opprettes to nye vannområder; Ryfylkebassenget (alt saltvann innaskjærs) og Jærkysten (alt saltvann utaskjærs).

Kap. 2

Kommunal planlegging (s. 15)

En av de viktigste funksjonene for planen er som premiss for kommunal planlegging. Kommunale grenser kan være svært utfordrende når en skal forvalte vannmiljø og naturmangfold til beste for alle, ikke minst fremtidige generasjoner. Den siste tids forslag om store, nye industriområder i LNF områder og med betydelige negative konsekvenser for vannforekomster viser hvor prekært dette er. Områder som allerede er opparbeidet for industri og med tilgang til nødvendig infrastruktur må brukes først. Konsekvensene for vannmiljø, natur, klima og landbruk blir for store i områder som nå er til vurdering. Vi mener det må gjøres mer for å unngå inngrep som medfører forringelse av kyst- og vassdragsnatur.

Det er riktig, som det står i om hensikten under 2.3 Retningslinjer for arealplanlegging, at hensikten er å inkludere vann tidlig i kommunal planlegging for å oppnå helhetlig vannforvaltning etter vannforskriften. Og et av hovedformålene med vannforskriften er å unngå forringelse av vannmiljøet. Vi mener derfor at stykket om «Hvordan oppnår vi dette?» bør konkretiseres og rettes inn mot hva kommunene, gjennom å ta i bruk virkemidlene som ligger i arealplanleggingen, kan gjøre for å unngå at kyst- og vassdragsnatur forringes. De generelle retningslinjene som følger er for vage og fanger ikke opp mulighetene som kommunene har. Når det eksempelvis står «1.2 Elver og bekker skal som hovedregel ikke lukkes og skal bevares så nært opptil sin naturlige form som mulig.» så kunne det stått at kommunene kan forby lukking av bekker gjennom et generelt forbud, etter plan- og bygningsloven § 11-9 nr. 6. For punkt 5.1, om «Grøntdrag og kantsoner» ønsker vi at setningen endres til: «Kantvegetasjon langs vassdrag skal...» og at det spesifiseres at kommunen kan legge inn bestemmelser for å sikre kantvegetasjonen. Selv om det lenkes til Miljødirektoratets veileder bør det også skrives inn i vannforvaltningsplanen at;

1. kommunen har plikt til å vurdere byggegrense langs elvebredden hvis vassdraget har betydning for naturmiljø og friluftsliv,
2. kommunen kan fastsette generelle planbestemmelser mot å lukke bekker og
3. kommunen, hvis et område er avsatt til bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsoner eller LNFR, kan fastsette bestemmelser om sikring av kantvegetasjon, forbud mot terrenginngrep, utfylling osv.

Vannforskriften må anvendes aktivt og kommunene må følge opp nasjonale forpliktelser. Norge er langt fra best i klassen og vi i FNF er redd de strukturelle utfordringene kan ødelegge for de kommunene som faktisk følger opp med grundig og realistisk vurdering av vannmiljø og sammenheng med natur- og klimakrisene.

I kapittel 2.3 *anmodes* kommunene om å innarbeide vannmiljø som vurderingstema. Er en anmodning virkelig godt nok? FNFs erfaring er tvert om. Retningslinjene er en forbedring men har alt for stort slingsmonn.

Vann-Nett (s. 19)

Vann-Nett er blitt mye bedre men er fortsatt ikke noe for 'mannen eller kvinnen på gata'. Vi savner en lett-versjon som kan lastes ned også over rimelig bredbånd og mobile nettløsninger. Vi ønsker oss også veiledere som er egnet for frivillige ildsjeler.

De to nye temaene som er tatt med i denne planperioden, akvakultur og forsøpling, mangler tilstrekkelig overvåking og datainnhenting. Dette må reflekteres med beregnet usikkerhet for aktuelle forekomster. Vi regner med at flere vannforekomster vil få endret status.

Kap. 3

Hovedutfordringer og prioriteringer

FNF Rogaland gav innspill om disse til planprogram og utfordringsdokumentet. Vi er glade for at flere av våre formuleringer har blitt inkludert også i planforslaget. Vi har enda flere punkt som vi mener bør utdypes og forbedres og gir flere innspill i omtale av tiltaksprogrammet i tillegg til de vi har med i hovedanbefalingene.

Hastetiltak nødvendig grunnet kritisk dårlig tilstand av forekomst i Jæren VO: Hålandsvatnet, Randaberg/Stavanger er i akutt fare for å dø. Det er den mest forurensede innsjøen på Jæren for øyeblikket og vi mener at dette vassdraget må øverst på prioriteringslisten. Naturvernforbundet har tidligere krevd at vatnet må ha badevannskvalitet innen 2023 mens det offisielle målet er langt mindre ambisiøst. Dersom det skal være noen som helst mulighet for friskmeldelse må tiltak igangsettes umiddelbart. Vi mener det må gjennomføres en målrettet og tung økonomisk innsats med mål om badevannskvalitet innen 2025.

Påvirkningsgrupper (s. 22): Tabell 3 gir et veldig skjevt bilde av den faktiske påvirkningen på store enkeltvannforekomster som kystvann og hav siden en bruker antall vannforekomster og ikke volum eller overflate. Dersom, for eksempel, mange små, påvirkede elve-vannforekomster settes opp mot én stor påvirket kystvannforekomst, vil denne tabellen kunne vise at de mange små blir listet som mer enn 10% og den ene store vannforekomsten vil bli listet som mindre enn 5%, selv om den faktiske mengden påvirket vann (areal eller volum) vil være helt motsatt.

VRM anbefaler en prosess for periodisk gjennomgang av prioriteringer (3.1.3.1 tredje ledd, s. 24). Dette tror vi har mye for seg for å, som det står, «utnytte lokalkunnskap, erfaringer, samt få prioriteringene forankret i vannområdene». FNF støtter derfor en slik fremgangsmåte for å gjennomgå prioriteringene. FNF ønsker at allmennheten og organisasjoner skal kunne bidra direkte i aktuelle møter. Hvordan dette skal gjøres må da også være en del av gjennomgangen.

Prioriterte tiltaksområder (s. 25): FNF Rogaland stiller seg uforstående til hvorfor ikke tiltak mot akvakultur er med som en av de 9 prioriterte områdene når det er listet som den 7. største påvirkningen. Særlig med tanke på at påvirkningen i realiteten er mye større dersom man regner på volum/areal av påvirket vann og ikke antall påvirkede vannforekomster. Det er gitt nasjonale føringer for dette som beskrevet på side 9, men i denne prioriterte listen blir en slik vurdering utelatt. Videre er det ingen prioritert oppgave å bekjempe fremmede arter i saltvann (kun ferskvann), selv om klimaendringene som fører med seg mange av de fremmede artene er listet som en av de aller mest alvorlige påvirkningene.

Forsøpling (s. 29): Rydding av søppel langs kyststrender, vassdrag og innsjøer har i stor grad blitt overlatt til frivillige i kombinasjon med friluftsrådene. Dette har blitt en meningsfull aktivitet for mange organisasjoner og er noe som vi mener er en oppgavefordeling lokalsamfunnet er tjent med. Friluftsrådene og til dels frivilliges innsats blir finansiert av støtte fra Miljødirektoratet og Handelens Miljøfond. Ingen vet hvor lenge midlene vil komme herfra.

FNF ønsker at kommunene tar ansvar for å styrke og bygge opp under frivillige organisasjoner som er engasjert i rydding, samtidig som kommunene er seg sitt ansvar bevisst og tar seg av det som ikke kan løses gjennom frivillighet.

Vi bidrar med flere konkrete innspill i kapittelet om Regionalt tiltaksprogram.

Miljømål i beskyttede områder (s. 32): Det er viktig å fremheve at Rogaland har 23 RAMSAR-områder (internasjonal verneverdi) og at innsats i disse områdene må prioriteres med tanke på forsøpling (rydding), utrydde fremmede arter, hindre gjengroing, redusere avrenning fra landbruket og legge til rette for informasjonstiltak og, der det er naturlig, bygge observasjonshytter. Det siste vil gi publikum bedre muligheter for å oppleve fugleliv på nært hold. Gode opplevelser gir økt kunnskap om naturen og vårt verdifulle vann.

Kap. 4

Tiltaksprogrammet, virkemidler og mulighet for å oppnå miljømålene

For å oppnå målene i vannforvaltningsplanen og gjennomføre tiltakene er det behov for økt finansiell innsats. I tillegg til 100 %, faste vannkoordinatorstillinger mener vi følgende er nødvendig:

- **Økt behov for midler til habitattiltak i bekker og vassdrag.** Søknadsmengden til habitattiltak i bekker og vassdrag for generell vassforvaltning var på 63 millioner i 2021 og det ble tildelt 23 millioner. Dette betyr at mange gode prosjekter får avslag. Når vi nå går inn i FNs 10 år for restaurering er ikke dette tilstrekkelig for å dekke behovet. Den årlige rammen bør økes slik at flere tiltak kan gjennomføres.
- Gjennom **Sjøørretprosjektet** i Rogaland er det gjort en massiv kartlegging ved konsulenter og av NJFF, i nesten 200 mindre sjøørret vassdrag, av bekker og sidebekker i de store vassdragene. NJFF Rogaland har grovkartlagt > 200 bekker i perioden 2019-2021. Mengden foreslåtte, nødvendige tiltak er stor. For å få disse gjennomført over, si en 5-10 års periode, må ny finansiering planlegges og prioriteres. Samarbeid med frivillige bør prioriteres.
- **SMIL midler i landbruket** bør videreføres og økes. Et av de viktigste tiltakene er å få etablert kantvegetasjon i tillegg til åpning av bekker, som nå ligger i rør. For å få åpnet bekker og etablere kantsone må også friske midler vurderes og insentiver må på plass. Mange grunneiere er positive. Virkemidlene/finansieringen er med på å sikre medvirkning og eierskap til tiltakene. Et godt eksempel er grunneiere som plantet kantvegetasjon på Karmøy i Hillesland vassdraget og Brekke bekken. Et annet er åpning av bekkelukning i Skodaheikanalen i Klepp kommune. Flere slike må oppmuntres og sikres finansiering!
- **Finansiering til rydding av plast** må sikres og videreføres over en tidsperiode for å få ryddet og gi forutsigbare rammer både av marin forsøpling og plastrydding i vassdrag/våtmarksområder, for alle fire vannregionene i Rogaland.
- **Kalkingsmidler** – Det bør ikke kuttes ytterligere i disse midlene da det vil også medføre kutt i de biologiske oppfølgingsundersøkelsene som er essensielle for kunnskap om virkning av tiltakene.
- **Sikre finansiering til kartlegging av vandringsruter, samt effekt av lakselus**, for laks og sjøaure ved bruk av telemetri og GPS sporing.
- **Sanering av spredte avløp – økt fokus på bevilgningene til vann og avløp i kommunene for å forbedre vannkvalitet i vassdragene og langs strendene.**
- **Finansiering til bekjempelse av fremmede arter må på plass** - Fokuset nå er på å registrere fremmede arter mens lite gjøres for å unngå spredning og bekjempelse. Et eksempel nylig er av gjedde som nå spres i flere vassdrag på Haugalandet og Jæren uten at det foreligger noen plan for tiltak.

Kostnadsdekning (s. 35)

I tråd med føringer for andre sektorer og naturmangfoldlovens “forurensere betaler”-prinsipp mener FNF at akvakulturselskaper må dekke kostnadene ved de store forurensingene de påfører vannforekomstene. Dette må adresseres i planen. Andre sektorer bidrar bla. med kostbare tiltak, slik vi ser i landbruket. Hvorfor skal da oppdrettsnæringene ikke bidra?

Klimatilpasning (s. 38)

FNF Rogaland deltok i referansegruppen for regionalplan for klimatilpasning og leverte innspill ved flere anledninger. Vi var blant dem som foreslo at et tverrfaglig nettverk for klimatilpasning kunne være via vannområdene og i samarbeid med vannområdekoordinatorene, og med tilhørende finansiering. Klimatilpasning behandles som et tema blant mange i vannforvaltningsplanen men bør egentlig være mer overordnet. Kompleksiteten og behovet for samhandling og sektoroverskridende tiltak er de samme som for resten av vannforvaltningsarbeidet. I kapittelet fremheves flere hovedgrep som FNF støtter, spesielt naturbaserte løsninger. Vi vil også legge til at restaurering må vurderes. Men, vi er bekymret for at veilederen og bestemmelser er for svake til at VRM, VO og kommunene får tilstrekkelige virkemidler.

FNFs innspill til tiltaksprogrammet adresserer også risiko ved ukontrollert uttak av vann til jordbruksvanning. Per nå skjer dette noe ukontrollert og kan derfor medføre tørrlegging av ferskvann og bekker med lav vannføring, spesielt i perioder med tørke. Vi opplevde en svært tørr sommer i 2018 og sannsynligheten for slike hendelser øker.

Kap. 5

Overvåking

Med innføringen av vanddirektivet har norsk vannforvaltning utvilsomt fått et bedre kunnskapsgrunnlag, og vanndata deles og gjøres mye mer tilgjengelig, både på tvers av sektormyndigheter og for allmennheten. Dette er selvfølgelig positivt. Men, vi ser fortsatt store mangler ved kunnskapsgrunnlaget, og ser store behov for utvidet basisovervåking, ikke minst for kystvannsforekomster, samt tiltaksrettet overvåking og problemkartlegging.

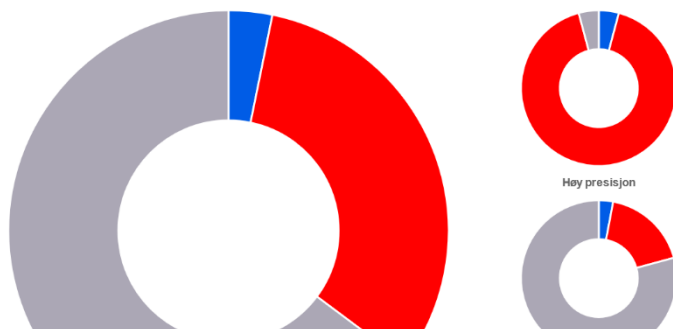
Vi vil gjerne minne om det mest grunnleggende; at alle offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet så langt det er rimelig skal bygge på vitenskapelig kunnskap, både om artene og økologien, og om hvordan de kan forventes å påvirkes. Dette er også beskrevet i Grunnloven, og i føre-var-prinsippet i Naturmangfoldloven §9: «*Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet.*»

Faktagrunnlaget må styrkes gjennom bedre overvåking:

Det går frem av kartet i Figur 14 at det ikke finnes overvåkningspunkter i åpent hav eller kystvann. Basisdata bør skaffes for vannkvalitet og økosystem i åpent vann fra overflaten, og nedover på ulike dybder i åpent hav og midtfjords. Ved disse målestasjonene bør en også overvåke nivået av mikroplast i vannmassene. Bildet fra Vann-Nett her under, med kjemisk tilstand for kystvannsforekomster i Rogaland VR, viser at den kjemiske tilstanden stort sett er dårlig der vi har gode data. Det kan være at en har klart å snevre inn målingene til der hvor det faktisk er en påvirkning, men det vekker uansett bekymring at det er så mange vannforekomster med udefinert kjemisk tilstand, samt at så mange har «lav presisjon».

Kjemisk tilstand, Kyst

TILSTAND	ANTALL	%	HØY PRESISJON	MIDDELS PRESISJON	LAV PRESISJON
😊 God	4	3.2	1	0	3
😞 Dårlig	40	32.0	22	0	18
😐 Udefinert	81	64.8	1	0	80
Alle	125	100.0	24	0	101

Bildet viser kjemisk tilstand for kystvannforekomster i Rogaland VR. (Kilde Vann-Nett, 27.5 2021)

Videre har vi følgende forslag:

- Miljø DNA er en ny teknologi som virker lovende og bør inngå i en videre overvåkingsstrategi og bli en metode som benyttes i alle vassdrag for å få en tidlig indikasjon av hvilke arter som kan være til stede i vassdrag. Dette kan så danne grunnlag for prioriteringer og videre undersøkelser.
- Biologiske oppfølgingsundersøkelser og habitatkartlegging i kalkede vassdrag. Spesielt for Bjerkreimselva, m.fl.
- Etablere faste marine miljøovervåkingsstasjoner
- Mer bruk av telemetri og GPS merking som metode for å kartlegge kritiske vandringsruter for lakse- og sjøauresmolt i vassdrag i Sauda/Suldalsfjorden, Jøsenfjorden, Årdalsfjorden, i tillegg til pågående kartlegging av HI i Høgsfjorden og Vindafjorden
- Midler til evaluering av effekt av habitattiltak i sjøørretbekker (for/etterundersøkelser for å måle effekt)
- Oppfølgingsundersøkelser etter kalking pga. sur nedbør: Miljødirektoratets varslede nedgang i kalkingsbevilgninger må ikke bety at det kuttes noe de biologiske oppfølgingsundersøkelsene i kalkede vassdrag. Her bør heller bevilgningene øke. Blind kalking uten effektmåling bør ikke forekomme. Bevilgningene til pågående kalking i vassdrag må fortsette. Kalking av anadrome vassdrag i Rogaland har vært en viktig suksessfaktor for å reetablere og styrke viktige laksebestander i 10 vassdrag på tvers av vannregionene. Flere av disse er blant landets beste laksevassdrag.
- Bruk av ny teknologi må med i planen og kan være en nøkkelfaktor for å oppnå bedre vannmiljø. Ny oppdrettsteknologi:
 - Vil være viktig for verdiskaping og for etablering av ny næring med mye høyere sysselsetting og mer positive samfunnseffekter enn dagens miljøskadelige produksjonsmetoder
 - Lukkede anlegg på land med høy grad av rensing (RAS II) Hvis lokalisert til gammelt industriareal eller lignende, med allerede eksisterende infrastruktur osv., vil det kunne gi vesentlig lavere miljøavtrykk og samtidig slippe unna luseproblematikken.
 - Lukkede anlegg i sjø for å redusere lus, fiskehelse og rømningsutfordringer

- Krav om RAS teknologi i settefiskanlegg i smolt og postsmolt produksjon. Dette kan bidra til å fjerne en stor mengde vandringshindre i mindre anadrome vassdrag som er sperret i dag (nasjonalt er det ca 500 settefiskanlegg). Dette er en teknologi som vil gi større og færre anlegg og vesentlig redusere behovet for vannuttak, åpne sperrede vassdrag, og gi mye bedre forhold for oppvekst og overlevelse for fisk, ål, fugl og elvemusling i mange vassdrag.

Det er et tankekors at akvakultur tillates å ha store negative påvirkninger på de samme artene som myndighetene har lagt mange år av forskning og tiltak (eksempelvis kalking og rotenonbehandling) for å redde. Det er viktig at de målinger som gjøres, enten det er av sektormyndigheter eller private aktører, blir lagt inn i Vannmiljø. Dette gjelder eksempelvis data fra fiskeoppdretternes C-undersøkelser.

Norge har satset stort på forskning på villaks, og effektene fra lakselus og genetisk innkryssing på vill laksefisk er i dag godt kartlagte. Disse overvåkingsprogrammene må selvsagt fortsette, men det må i tillegg satses på kunnskap på påvirkning fra akvakultur på det øvrige fjordøkosystemet. Både kjemisk (eksempelvis kobber fra nøtene) og gjennom belastningen av næringsalter og organisk materiale.

Flere påvirkninger som bør utredes

Planen nevner fremdeles ikke ferdsel, trafikk og støy. Det marine dyre- og fuglelivet, og derav det marine økosystemet, blir påvirket av disse faktorene og bør derfor nevnes. Spesielt bør det utredes hvorvidt fri ferdsel av vannscootere har en større negativ påvirkning på det marine økosystemet enn tradisjonell ferdsel til havs.

Vedleggene

Vedlegg 1 – Hvordan står det til med vannet?

Økologisk tilstand (1.5 s. 49)

Vi savner smitte og sykdom som et eget punkt. Sykdom hos oppdrettslaks er et stort problem for oppdrettsnæringen selv, men bør også tas med her. Store deler av Ryfylke ligger for tiden i en overvåkningssone for Pancreas Disease og ILA – dødelige sykdommer for anadrom laksefisk.

Oversikt over påvirkningstypene. (1.10.1 s. 60)

Eutrofiering: Det kommer ikke godt nok frem hvor stort dette problemet egentlig er i fjordene i Ryfylke. Undervannsfloraen i fjordene i Ryfylke er sterkt preget av eutrofiering. I en rapport laget av Rådgivende Biologer i mai 2019¹ som en leveranse til programmet, Marin Overvåkning, av Blue Planet kommer det frem at fjordene våre har unaturlig store innslag av opportunistiske trådalger. Makroalgksamfunn i et større område kan respondere raskt på ekstra nitrogentilførsel og gi redusert biodiversitet og økt forekomst av opportunistiske grønne alger på bekostning av flerårige habitatbyggende arter som tang og tare. Yngel fra torsk, sei og lyr lever i denne taren hvor de finner

¹ https://928215d1-b56a-4212-b7c1-f9af79562d88.filesusr.com/ugd/42ee9f_1185d2bacbd047779c842bef241d1393.pdf

næring og skjulesteder. Når tareskogen blir redusert på bekostning av opportunistiske grønnauger vil bestandene av torsk, lyr og sei også bli mindre, og det marine økosystemet kommer i ubalanse. Over halvparten av målestasjonene i programmet har mellom 50-75% dekningsgrad av trådformete opportunister mellom 2 og 11 meters dyp. Dette er altfor mye, og langt i fra tilstanden i fjordene tilbake på 80-tallet. Sukkertare og fingertare blir «kvelt» før de får sjansen til å vokse seg store.

Vedlegg 2 - Slik har vi jobbet

I forrige planperiode deltok FNF v. koordinator og flere frivillige fra NJFF i den regionale referansegruppen. Vårt inntrykk var at utvekslingen av kunnskap og ideer var verdifull for alle til stede i de forskjellige foraene. I opptrapping til denne kommende planperioden har vi ikke blitt invitert til noen møter i referansegruppen. Dette er et stort savn. Som nevnt innledningsvis er det viktig at alle får møte med alle. Medvirkning er avgjørende for vellykket gjennomføring og våre organisasjoner besitter både ufattelig mye kunnskap og vilje til å bidra. I dette koronaåret har det vært vanskelig og VRM har gjort sitt beste til i det minste å ha høringsmøter. Vi setter pris på dette men mener at fylkeskommunen nå må prøve å ta igjen det tapte og sørge for nok ressurser internt til å kunne håndtere medvirkning og prosesser slik som beskrevet i informasjonsskriv vi har fått om direktivet og forskriften.

Sjøørrettprosjektet (2.2.7 s. 74)

Noe av det mest oppmuntrende de siste årene har vært dette samarbeidsprosjektet med NJFF. Suksessen er avhengig av et fåtall ildsjeler og dedikerte vannområdekoordinatorene. FNF støtter selvsagt videreføring av prosjektet og er svært glad for at andre vannregioner har startet med liknende arbeid. Samarbeid med frivillige er viktig, både som reelt bidrag for å nå miljømålene, men også for å forankre og øke forståelsen for planene hos befolkningen. Men det må ikke bli en 'hvilepute' for myndighetene. Det er mulig å engasjere fiskergrupper og skoleelever der det bor folk, men også områder der det ikke bor så mange, må kartlegges og tiltak må igangsettes. Da må vannområdene få tilstrekkelig ressurser for å kunne klare dette på andre måter.

Det vil hjelpe om Sjøørrettprosjektet gjøres bedre kjent og at det lages en strategi for formidling om vannarbeidet med sikte på folk flest og dermed også nå fram til lokale myndigheter, politikere og flere. Det er viktig at de registrerte anadrome bekkene inngår i planverktøyet til kommuner og entreprenører slik at andre aktører (v. vei, anlegg, avløp, eiendomsutviklere, kommune, deponering, landbruk) ikke ødelegger det som så møysommelig, rimelig og med stor velvilje har kommet på plass.

Medvirkning (2.4 s. 74)

Samarbeidsprosjekt er eksempel på lokal medvirkning. Det vanndirektivet også krever er reell medvirkning i planprosessene. Som nevnt allerede, har FNF organisasjonene ikke opplevd dette de siste par årene. Vi har mottatt noe informasjon og i det siste har VO-koordinatorene blitt flinke til holde oss orientert om møter. Men, medvirkning er noe helt annet enn å passivt motta informasjon. God, reell medvirkning vil føre til bredere kjennskap og forståelse for hva vannforskriftsarbeidet innebærer, og vil bidra til å skape en opinion som skjønner behovet for bevilgninger til så vel grunnleggende som supplerende tiltak.

I tabellen kan vi se at representanter for lokale brukerinteresser ha blitt inkludert i møter i vannområdene. Dette er bra og dreier seg også om frivillige i natur- og friluftslivsforeninger. Det som mangler totalt i tabellen er møter i den regionale referansegruppen og møter med de regionale

frivillige organisasjonene. Den felles forståelsen som siktes til er dermed svært begrenset. Vi er klar over at det ikke har manglet på ønske om å involvere frivillige de siste årene og håper at VRM får på plass nok og riktige ressurser for å sikre medvirkning og deltakelse framover.

Vi mener at det er viktig å få på plass formelle ordninger for den regionale referansegruppen, med offentlig deltakerlister, rutiner for å sette medlemmene på kopi på kommunikasjon til VRU og at det dannes lokale referansegrupper i vannområdene. I tillegg ønsker vi en fornuftig ordning for at miljø- og friluftslivsorganisasjonene (og andre interesseorganisasjoner/ brukere) skal kunne delta i tematiske diskusjoner i vannområdene. FNF Rogaland er eksempelvis kjent med at frivillige lag er invitert med i temagrupper på relevante områder i andre vannregioner/vannområder og vil gjerne vurdere en lignende ordning i Rogaland VR med sine vannområder.

Vedlegg 3. – Konsekvensutredningen

Det er veldig bra at en KU er utarbeidet, men flere av sektormyndighetene må bidra. Vi mener at også brukerinteresser må bedre med og FNF organisasjonene burde ha blitt kontaktet. Vi ber om at en oppdatering av KUen inkluderer den '3. sektor', frivilligheten. Betegnelsen 'realistisk' er uheldig all den tid det ser ut som 'maksimum' er det som oftest trengs for å nå miljømålene. Bruk heller betegnelsen 'middels' for Alternativ 2. Det sagt, FNF mener mye av det som kommer fram i utredningen stemmer og vil spesielt fremheve risikoen beskrevet ved akvakulturvirkosomhet.

Akvakultur (3.10.9 s.95)

Det er kanskje øyet som ser, men vi klarer ikke å se hvordan Fiskeridirektoratet kan komme frem til at påvirkningen fra akvakultur er ubetydelig, uvesentlig eller liten. Eksempelet til Alternativ 1 fra Fiskeridirektoratet er vanskelig å forstå, ettersom ingen foreslår å forby all akvakultur, men snarere å forby all akvakultur i åpne merder. Derfor blir det lite meningsfullt å vurdere konsekvensene av å forby all akvakultur.

Handlingsprogram

Det er med god grunn vi har finansiering som første og viktigste anbefaling. Via bla. sjøørrettprosjektet har vi fått innblikk i hvor begrenset ressursene er i VO. Det er også betegnende at lite har blitt gjort i Dalane VO før det nå endelig er en koordinator på plass der. Vi kan ikke fremheve sterkt nok hvor viktig det er med 100%, dedikerte stillinger i hver av vannområdene. Finansiering og virkemidler gjelder selvsagt mer, det gjelder også å få på plass den riktige kompetansen i kommunene. Vi opplever at dette skjer gradvis og vi i FNF har blitt kjent med mange dyktige naturforvaltere og miljørådgivere i et økende antall kommuner. Flere må til i alle kommuner. Til tider kan det virke som om midler blir tatt fra ett type tiltak og foreslått omallokert til et annet, *innenfor* vannforvaltningsarbeidet. Tiltak som f.eks. kalking blir da satt opp mot andre, nye tiltak f.eks. arbeid mot forsøpling. Dette er svært uheldig all den tid de 'gamle' tiltakene som faktisk virker ikke må avsluttes prematurlt og midler til å måle virkningene må heller ikke bortfalle.

Regionalt tiltaksprogram

Det er få tema som ikke er relevant for natur- og friluftslivsorganisasjoner. Vi rekker ikke å adressere alle grundig og velger ut noen som er spesielt viktige nå.

Vannkraft og andre vassdragsinngrep

FNF mener at NVE, som vassdragsmyndighet, bør åpne opp for revisjon av de konsesjoner som oppnår «revisjonsalder» og i tillegg innkalle de gamle, konsesjonsløse, etter § 66. Det står i planen at det ifølge NVEs vannkraftdatabase er 165 konsesjonsløse vannkraftverk i Rogaland fylke, hvorav en tredjedel ligger i Suldal kommune. Vi foretrekker selvfølgelig at OED, gjennom forskrift, følger opp Stortingets vedtak om innføring av standard naturforvaltningsvilkår i samtlige konsesjoner.

Vassdragsregulering, revisjonsadgang og minstevannføring

- Minstevannføring knyttet til revisjonssaker er en av de aller viktigste tiltakene en har for å kompensere for svært negative virkninger av bortføring av vann i en rekke av våre vassdrag i fylket.
- En rekke vassdrag har forfalt eller vil forfalle til revisjon i inneværende planperiode og arbeidet med disse må ha svært høy prioritet. NVE Rapport 49:2013 har listet opp flere vassdrag i Rogaland aktuelle for revisjon. Vi mener at både kategori 1.1 og 1.2 vassdrag skal og må åpnes for revisjon.
- Vi registrerer at selv vassdrag som NVE og Miljødirektoratet har satt i kategori 1.1 blir av regulanten forsøkt avspist med forslag om ingen minstevannføring. Et eksempel nylig er Statkrafts forslag om å ikke gå inn for noen minstevannføring i Ulla eller Tusso (Årdal) selv om rapporten sier følgende:

"Ulla har 9 km anadrom strekning. Bestandstilstanden for laks er sårbar (3) og for sjøørret er bestanden redusert (4), vassdragsregulering er bestemmende faktor. Laksefisket i Ulla er viktig regionalt, med mye storvokst fisk. Det er stort potensial for produksjon av laks og sjøørret i vassdraget, men fraføring av vann har periodevis ført til svært lave vannføringer"
Aktuelle tiltak: Minstevannføring i Ulla, Førre og Tusso i Årdalsvassdraget av hensyn til anadrom fisk."

Det må være helt uaktuelt å akseptere revisjon uten minstevannføring i disse vassdragene.

- Vi mener regionalt tiltaksprogram må prioritere disse revisjonssakene svært høyt og at det settes av tilstrekkelig med midler og støtte til berørte kommuner og organisasjoner for å fremme disse kravene.

Oppfølging av små-, mini, mikrokraftverk inngrep i vassdrag

- Det må gjennomføres fiskeri biologisk kartlegging og det må være eksplisitte krav om fiskeri biologisk evaluering før løyve /konsesjon gis i små-, mini- og mikrokraftverk. Vi ser at anadrome strekninger/bekker blir regulert uten kunnskap om at de er anadrome vassdrag. I tillegg blir det i ettertid ikke overholdt minstevannføring i flere av disse.
- Tilsynsvirksomheten må styrkes betydelig og NVE bør også i større grad delegerer denne tilsynsmyndighet til regionale organer. Reaksjoner fra NVE ved brudd må være av en helt annen karakter enn i dag hvor det i stor grad lønner seg å bryte minstevannføringskravene for regulanten i slike små, mini og mikrokraftverk.

Økende inngrep i vassdrag

- I forbindelse med sjøørretprosjektet er det blitt mye mer oppmerksomhet på hvor omfattende problemet er med inngrep i vassdrag som har betydelig negativ virkning for fisk og økologien i vassdragene. Det er en rekke eksempler på at aktører som Statens vegvesen, Nye Veier, IVAR, eiendomsutvikling og kommuner raserer tidligere gode sjøørretbiotoper gjennom utslipp av finmasse fra byggeplasser, etablerer vandringshindre, kryssing av vannledning og kloakkrør, legger bekker i rør og kulverter, etablerer sterile forbygginger og foretar snauhogst av kantvegetasjon, m.m. Det er viktig at dette gripes fatt i gjennom en kombinasjon av opplysning til de aktuelle organer og etater, ansvarliggjøring og, i de grovere tilfellene, politianmelde for miljøkriminalitet (se bla. St.meld 19 2019-20). Anbudspapirer må inneholde klare krav om at entreprenørene er ansvarlige for å gjennomføre tiltak i eller nær vassdrag på en måte som ikke skader og ødelegger viktige vassdragsbiotoper. Gjentakende brudd fra entreprenører bør bety at disse entreprenørene utelukkes i fremtidige anbud hvor arbeid i eller nært vassdrag skal gjennomføres.

Samferdsel

Rogaland står nå overfor noen av norgeshistoriens største vegprosjekter. Det gjelder verdens lengste og dypeste undersjøiske tunnel, Rogfast, og det gjelder bygging av firefelts motorvei (E39) fra Sandnes til Lyngdal.

Uavhengig av hva en måtte mene om vegprosjektene i en miljø- og klimasammenheng, er det et faktum at veger ofte påvirker vannforekomster det gjelde seg myr, tjern, innsjø, vassdrag og kyst. FNF Rogaland mener at så langt det er praktisk mulig må unngås å bygge i eller ved vannforekomster. I de tilfeller dette likevel skjer mener vi følgende krav må gjelde:

- Det må iverksettes avbøtende og skadeforebyggende tiltak i vann og våtmark som blir berørt av vegbygging.
- Naturlig drenering og eksisterende bekkeløp må opprettholdes gjennom tiltak.
- Overvann fra vegbanen må ledes til sedimenteringsbasseng kombinert med åpne rensепarker som legger til rette for et rikt naturmangfold.
- Masser fra bygging må ikke deponeres i sjø eller vann, men sorteres og gjenvinnes slik det er foreskrevet i Regionalplan for massehåndtering.
- Sirkulærøkonomi må være styrende for disponering og forvaltning av gravemasser.
- Tap av naturmangold må kompenseres gjennom habitatforbedrende tiltak og forpliktelser i hvert enkelt vegprosjekt. Det kan skje i nærområdet, men der det ikke mulig må tiltaket gjennomføres et annet sted i samråd med statsforvalteren.
- Det bør vurderes om det skal opprettes et eget miljøfond for hvert enkelt vegprosjekt i samarbeid mellom vegeier, statsforvalteren og berørt(e) kommune(r).

Vi regner med at §12 må anvendes og må da begrunnes skikkelig. Går ikke det, må noen av delstrekningene og prosjektene revurderes.

Sur nedbør

Vi viser til tidligere kommentarer om kalking, finansiering og behov for oppfølging og undersøkelser.

Avløp

Bildet nedenfor viser skilt som er observert i fire vassdrag i Sola kommune. Bildet her er fra Grannesbekken, i et Ramsar verneområde.

Det bør være et klart miljømål å bli kvitt disse utslippene og fjerne grunnlaget for skiltingen. I Grannesbekken er det periodisk sterk kloakkluft, toalettpapir og organisk avfall og dette renner rett ut i et prioritert vannområde, Hafrsfjorden, kun kort avstand fra monumentet og turistdestinasjonene, Tre Sverd og en av de mest populære badeplassene i Stavanger. Sola kommune har et spesielt ansvar her i samarbeid med Stavanger Kommune når det gjelder Grannesbekken.

Tre bekker til Solastranden har den samme skiltingen, og viser at bekkevannet er forurenset. Det blir ikke blått flagg på Solastranden før disse utslippene er fjernet/renset.

IVAR og vann og avløps sektorer i kommunene har en viktig rolle. Dessverre opplever vi fortsatt at vann og avløp medfører store inngrep i gytebekker med bruk av dårlige løsninger ved kryssing av bekker. Her er det snakk om utdaterte løsninger ved bruk av sementkonstruksjoner som så har svært negative habitateffekter. Denne praksisen må opphøre umiddelbart! Det er planlagt flere kryssinger av bekkeløp i tiden fremover og riktige tiltak må kreves. Eksempler vi kan vise til som står i fare for dårlige, utdaterte løsninger er i Strand kommune i Fiskåna og Alsvikbekken, i Frøylandsbekken i Gjesdal og Grannesbekken ved nye SUS. Grannesbekken skal riktignok åpnes et lite stykke, per vedtak etter innspill fra FNF og organisasjonene, men resten av bekken bør være gjenstand for åpning og restaurering. Naturbaserte løsninger skal prioriteres iht. nasjonale føringer!

Kartlegging av spredte avløp: Vi opplever at mange kommuner jobber hardt med å kartlegge spredte avløp. Dette fortjener ros og oppmuntres videre! Men, miljøeffekten kommer først når tiltak er gjennomført for å sanere disse. Gjennom grovkartleggingen observeres kun tilstedeværelsen.

Landbruk

FNF Rogaland opplever stadig at verdifull restnatur blir truet, spesielt på Jæren men også i områder på Haugalandet. I de siste par årene har vi vært vitne til et ønske om nydyrking, og da ofte av myr og nær vassdrag, også anadrome. Selv om vi nå har fått et forbud mot nydyrking av myr, opplever vi en bekymringsfull villighet til å ofre de siste av disse særs verdifulle naturressursene. Som nevnt innledningsvis, opplever vi også at inngrep og 'rydding' foretas nær vannforekomster som kan være ulovlig og i det minste er svært skadelig for vannmiljøet. Å stanse slike inngrep og å øke forståelsen for hvor viktig det er å ta vare på myr- og kantvegetasjon, er noe av det viktigste VRM kan gjøre i perioden. Ansvarer ligger fordelt hos mange, lokalt og nasjonalt, men spesielt i kommunene. Vi mener det er på tide å ta i bruk virkemidler der mangelfull oppfølging av pålagte tiltak får tilstrekkelig negative konsekvenser.

Av positive tiltak som vi ikke kan få presisert nok, er behovet for tilstrekkelige hensynssoner og etablering av god kantvegetasjon. Fordelene for fisk, fugl, insekter, klima, som flomdemper og beskyttelse mot erosjon, er åpenbare og godt dokumentert. I tillegg kommer de positive effektene naturlig kantvegetasjon kan ha på naturopplevelse i vakrere landskap og for aktiviteter som fiske, bading, padling og mere. Alt dette som er så viktig for turisme og folkehelse. Vi mener at dette er forhold som bør utredes grundig slik at landbruket kan få enda flere insentiv i tillegg til nødvendige friske midler for å gå i gang med tiltak.

Her følger flere innspill til tiltak i landbruket:

- **Renseparker** - Det har blitt lagt ned et stort arbeid i å etablere renseparker i regi av Aksjon Jærvassdrag. I Kartleggingen av sjøørretbekker er det registrert at flere renseparker er direkte vandringshindrende for laks og sjøaure. Riktig design og tiltak trengs for å fjerne vandringshindre. Vi har også sett at mange av renseparkene ikke er tømte etter lang tid, og er derfor totalt gjengrodd. Økt innsats/finansiering til tømning er påkrevet.
- **Kantvegetasjon mangler i utrolig mange bekker, langs lange partier** - Etablering av riktig kantvegetasjon er antakelig den enkeltfaktor som best kan bidra til forbedret vannmiljø. Økt fokus på tiltak for å reetablere kantsone er nødvendig kombinert med mer midler til habitattiltak og SMIL midler. Landbruksmyndigheter og grunneier har et stort ansvar her. Dessverre er det mange vassdrag der kantvegetasjon hogges/ryddes. Som nevnt tidligere, store statlige aktører har et særskilt ansvar. Både Statens Vegvesen og LYSE (linjerydding) har fjernet kantvegetasjon og det er utført snauhogst av lengre partier i anadrome vassdrag. Det er en gledelig trend at i Sjøørretprosjektet Rogaland og i andre kommunale prosjekter er det reetablert kantvegetasjon! Her er trenden er snudd, men det er langt igjen. Det viktigste er å hindre nye ødeleggelser først, før kostbar restaurering igangsettes.
- **Siloutslipp/ulykker med gjødselkjellere** – Vi har dessverre registrert flere tilfeller av større siloutslipp til flere vassdrag i 2020/2021: Det er sjokkerende for oss at dette forekommer i 2021. Vi mener det må bli økt fokus på å føre tilsyn med gjødselkjellere, siloanlegg og pålegge oppgradering av eldre anlegg. Prosedyrer og rutiner må følges og kvalitet på infrastruktur må være slik at ulykker kan unngås. Konkrete eksempler:

- Strandåna, Tau et stort siloutslipp i 2021 med stor dødelighet av laks, sjøaure yngel, her er og elvemusling.
- Gjødsekkjeller i Vassdraget ved Jørstad vågen på Ombo i 2021
- Siloutslipp Kvasseheimselva høst 2020
- **Økt avrenning til vassdrag – Rasing av gytebekker fra Skogdrift /hogstflater** – Vi har observert flere tilfeller av intensiv skoghogst langs gytebekker. Dette medfører en total rasing av gytebekkene som så må restaureres i etterkant. Inngrepene fra skogsmaskinen er ekstreme og økt fokus på dette er nødvendig med krav om tilbakeføring og restaurering. I tillegg ser vi stor avrenning av finstoff sand/silt til bekker og vassdrag fra disse hogstflatene (Bønaråna i Årdal er eksempel nylig). Finstoffet fyller igjen skjul i substratet og i bekkene og gir stor tilførsel av næring som medfører økt risiko for at de gror igjen.
- **Spredning av husdyrgjødsel nær vassdrag** - Dessverre ble det registrert flere tilfeller der det spredtes husdyrgjødsel direkte i vassdraget både i 2020 og 2021. Grensene og reglene overholdes ikke i mange områder på Jæren og i Ryfylke. Konkrete eksempler er observert i Dirdalselva og sidebekker og i Vollbekken/Haarråna.
- **Uttak av vann til jordbruksvanning** - Dette er noe som kan få alvorlige negative konsekvenser for økologisk tilstand og være av betydning både for fugl og fisk dersom uttaket blir for stort. Slik det er per i dag skjer dette tildels ukontrollert ved hjelp av mobile pumpeanlegg. I enkelte tørre perioder når også behovet for vanning kanskje er størst, kan det medføre at større arealer i grunne ferskvann tørrlegges og at også bekker og elver kan få lavere vannføring enn det burde være. Vi foreslår en utredning av mulige tiltak og prosesser for å få oversikt og kontroll over uttak og at disse inkluderes i veiledning til kommunene.

Akvakultur

Det er gledelig at akvakultur kommer inn i vannforvaltningsplanene, men samtidig er det åpenbart at det er for få tiltak i den eksisterende verktøykassen til å virkelig gjøre noe med miljøproblemene tilknyttet denne næringen.

Tiltak innen akvakultur (s. 60):

I FNF undres vi over dette avsnittet da det kun oppsummerer hvordan de ansvarlige sektormyndighetene går frem i tildelingen av en arealkonsesjon til å drive lakseoppdrett. Beskrivelsen har lite med reelle tiltak mot de negative konsekvensene av akvakultur på miljøtilstanden. Unntaket er kapitelet om Mattilsynet som er sektormyndigheten ansvarlig for lakselusnivået. De kan gi pålegg om tiltak hos oppdrettere med for høye luseverdier, eller bot dersom påleggene ikke følges.

Vi har flere innspill på dette punktet: For det første må påvirkning av lakselus på sjørret med som en påvirkning av akvakultur, og ikke kun den nord-atlantiske villaksen. Nyere forskning² slår alarm om tilstanden til sjørretstammene i Ryfylke og lakselus er den desidert største årsaken.

² <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2629316>

Når en vilkårlig sjøørret fisket i mai 2021 i et område i Ryfylke, som på kartet i planen skal være i «liten grad» påvirket av lakselus har over 40 lus på seg, fremstår ikke denne beregningen som særlig troverdig.

Foto: Kjetil Nilsen, Naturvernforbundet i Rogaland

Når det gjelder lakselusproblemet er det enkel matematikk at man ikke kan tillate flere anlegg og samtidig operere med gjennomsnittlig 0,5 voksne hunnlus per fisk som fast grenseverdi for når tiltak skal iverksettes; Et anlegg med 500.000 oppdrettslaks vil ha inntil 250.000 voksne larveproduserende hunnlus. Ett anlegg til vil da føre til 500.000 lus. Fire anlegg vil produsere 1 million lus. Det er ikke gjennomsnittet som er interessant for vannkvaliteten, men den totale mengden lus. Målet er jo at vannkvaliteten ikke skal forringes, og derfor kan det i prinsippet ikke tillates flere oppdrettsanlegg uten at også grensen for voksne hunnlus samtidig strammes inn, eller det kommer strengere krav om utslippsfrie anlegg.

Havforskningsinstituttets beregninger av dødelighet på utvandring av smolt fra en rekke vassdrag i Rogaland i de tre siste årene 2018-2020 viser dramatiske tall. I Ryfylkeelvene ligger beregnet dødelighet på de fleste elvene i de fleste årene på over 30 % og opp mot 47%. Til sammenligning har referansevassdraget Figgjoelva med utløp rett i havet uten oppdrettsanlegg i nærheten en dødelighet på 1 % i de samme tre årene. Dette er dramatiske tall som vil tvinge villaksen vår inn på rødlisten over kritisk truede arter dersom endringer ikke gjøres og tiltak iverksettes raskt.

Positive virkninger for økosystem (s. 63):

FNF mener «overgang til utslippsfrie anlegg» må være listet som et tiltak. Utslippsfrie anlegg vil ikke ha noen av de negative konsekvensene som er med i tabellen. Videre må atferdsendring hos villfisk

listes som en påvirkningsfaktor. Nesten all sei i Ryfylke beiter under oppdrettsanlegg, se Ryfylkeprosjektet³.

I tillegg må også overfiske av leppefisk til bruk i akvakultur listes som en påvirkningsfaktor for vannmiljøet. Leppefisk beiter på tang og tare, og det er stor risiko for særs negativ påvirkning på økosystemet og vannmiljøet dersom leppefiskstammer kollapser.

Oppdrettsnæringen har gjort stor skade på våre anadrome fiskestammer opp gjennom årene, og det er det på tide at det stilles høye nok miljøkrav som sikrer artenes overlevelse, samtidig som industrien omstilles til sirkulære prosesser i tråd med bærekraftsmålene.

Videre har NJFF og Naturvernforbundet følgende anbefalinger:

- RAS settefiskanlegg – Det bør være et mål at flest mulig av settefiskanleggene i Rogaland og nasjonalt går over til RAS teknologi med høye krav til grad av rensing som tiltak. Dette vil medføre en forbedring av miljøtilstanden i mange vassdrag.
 - Signifikant redusert behov for vannuttak fra mange sjøaure vassdrag og tilbakeføre vassdragene til en mer naturlig vannføring, mindre regulering av flere vann.
 - Mindre utslipp av fosfor og nitrogen til fjordene og en høyere grad av rensing/gjenbruk
 - Fjerne mange vandringshinder i disse bekkene små vassdragene som sperrer ved disse anleggene som hindrer sjøaure og laks å vandre opp (det var laks og aure i disse historisk) og vi kan rette opp en historisk stor feil som ikke er fokusert på oppdrettsnæringen er ansvarlig for mer enn bare spredning av lakselus og her må vandringshindrene fjernes.
- Lokasjon av oppdrettsanlegg. Vi ser dessverre at Fylkeskommune og kommunene gir tillatelse til lokaliteter i vandringsrutene til laks og sjøaure, uten å ha faglig grunnlag og har store kunnskapshull om vandringsruter. Dette er uansvarlig og ikke en føre-var tilnærming. Vi hadde et håp om forbedring, men de to siste lokaliseringene i fylket ved Alstein og Kjøllevik i Årdalsfjorden viser at det er krevende med en næring og lokalisering som begge er konfliktfulle og direkte uansvarlige. Kartlegging av vandringsruter må på plass og kunnskap må vektlegges før en vedtar nye lokaliseringer. Telemetri som metode er enkelt å utføre i regi av Havforskningsinstituttet og andre aktører, og det er finansiering som må på plass med en gjennomføring i tidsserier. Det er kritikkverdig at en stor milliardnæring ikke bidrar med dette, slik at tilstrekkelig fakta er på plass. Det må være en ambisjon og mål å kartlegge vandringsrutene til laks og beiteområdene for sjøauresmolt for vassdragene i Årdalsfjorden, Suldalsfjorden, Jøsenfjorden Vindafjorden og Høgsfjorden som tiltak.
- Utslipp av lusemidler må elimineres
 - I 2015 og påfølgende år ble det registrert at store områder i Ryfylke har hatt en kraftig reduksjon i blåskjellbestanden i Ryfylke og reduksjon i rekefangster, i tillegg er det observert en serie med rekedød/krill i samme tidsperiode flere steder langs strandlinjen i oppdrettsintensive områder. Dette sammenfalt i en periode med stor bruk av lusemiddelet, Hydrogenperoksid og dumping i fjordsystemet uten rensing og i umiddelbar nærhet av mange rekefelt. Dette er forhold som må kartlegges og evalueres.

³ <https://www.fhf.no/prosjekter/prosjektbasen/900302/>

- Fiskehelse - ILA, trafikklys og vekstambisjoner
 - Det er med stor bekymring vi ser fiskehelsesituasjonen i Ryfylke med flere store ILA utbrudd i Ryfylke i Vindafjorden og Høgsfjorden. Dette viser at biomassen er for høy og overstiger naturlig tålegrense.
 - Trafikklys systemet for Rogaland ble grønt til tross for at Indre Ryfylke var gult. Så gult + grønt er grønt og gir rom for vekst før miljøutfordringene med lus, rømming og fiskehelseutfordringer er løst. Det er da ekstra bekymringsfullt med en slik tolkning da tallene for 2020 viser rødt i mange områder i Ryfylke! Vekst må settes på vent inntil miljøutfordringene er løst.

Oppsummert:

TILTAK 1 ingen vekst i oppdrettsnæringen i Rogaland før miljøutfordringer er løst.

TILTAK 2 – Overgang til lukkede oppdrettsanlegg pålegges og oppdrettsanlegg lokalisert på land stimuleres.

TILTAK 3 Opprette faste marine miljøovervåkingsstasjoner med uavhengig evaluering (ikke Blue Planet)

TILTAK 4 Alle settefiskanlegg pålegges å gå over til RAS anlegg og alle vandringsperrer fjernes og vannuttak minimaliseres. Høyere grad av rensing i RAS anlegg til RAS 2 pålegges.

TILTAK 5 Dumping av lusemidler fra brønnbåt forbys. Det må leveres som spesialavfall og dumping i fjordene/ytre kyst må elimineres.

Fremmede arter

Vi viser til innspill om finansiering (kapittel 4. i planen). Informasjonsarbeid, registrering og dugnadsarbeid er gode tiltak men er ikke nok for å unngå spredning av invasive fremmede arter, slik som stillehavsøsters. Strategier må på plass nå for å bekjempe spredningen parallelt med utrulling av informasjonskampanjer.

Fritidsfiske

I Vann-Nett er det ikke registrert noen kjent negativ påvirkning fra fritidsfiske (2.10.2020). Men, det er heller ikke foretatt større undersøkelser som bekrefter eller avkrefter en slik konklusjon. Det er mulig at **forsøpling fra fritidsfiskerne** (spøkelsesfiske/forsøpling) kan medføre en viss påvirkning av vannmiljøet og konsekvenser for det marine livet. Men, temaet er komplekst og bør undersøkes grundig slik at eventuelle tiltak kan iverksettes og ha en praktisk effekt

Overfiske på sårbare arter, vil kunne medføre endring i biologiske økosystemer, og derfor må det anses som en **«risiko for at negativ konsekvens kan forekomme, og at tematikken bør overvåkes.»**

Sjøørret, laks, hummer, leppefisk med flere, er eksempler på sårbare arter og må beskyttes. Fjernes disse fra det biologiske mangfoldet vil det få negative konsekvenser for det marine økosystemet.

Statsforvalteren har et spesielt ansvar for de anadrome arter og fastsetter regelverk og informerer befolkningen om disse. Målet er å hindre overfiske på sårbare arter. Dette gjelder både i sjø og i elver. Spesielt sjøørreten har hatt stor tilbakegang i fylket de siste 30 årene, og her har MD og FM

sett det som nødvendig med lokale reguleringer i sårbare perioder og gitte områder, for å unngå overfiske.

Spørsmålet er om regelverket for fiske, spesielt i sjøen er godt nok kjent blant fritidsfiskerne og om det bør iverksettes ytterligere tiltak for å styrke kjennskapen til regelverket blant «vanlige folk». Det skiller ofte mellom tre typer fritidsfiskere:

1. De semi-profesjonelle som fisker med tilnærmet proft utstyr helt opp mot grensen av det som er lovlig. Mange av disse fisker mye, hele året, og tar betydelige, urapporterte fangster.
2. Aktive sportsfiskere, som fisker mye i fritiden, hele året, hovedsakelig med stang.
3. Feriefiskerne, som fisker kun ved anledning gjennom ferien. Her inngår også de som fisker ulovlig med redskaper i fredningssoner og fredningsperioder.

De to første kategoriene kjenner stort sett til regelverket, men ved kontroller der ulovligheter avdekkes, hevdes det ofte, selv blant disse, at flere synes regelverket er komplisert å sette seg inn i. Regelverket gir rom for egen tolkning, noe som IKKE er tillitvekkende. Dette er holdninger som kommer fram tydelig i flere grupper på sosiale medier.

Den siste kategorien, feriefiskerne, og hyttefolk utgjør en stor andel i feriemånedene. En relativt stor andel av disse antas å bry seg mindre om å undersøke lovverket på forhånd. Vi har også en aktiv del av ferierende fra utlandet, og innflyttere som utnytter vannet som en ressurs, men mange av disse har liten og ingen mulighet til å finne regelverket tilgjengelig på sitt eget språk.

Det er behov for et betydelig løft i informasjonsarbeidet i Rogaland. Tilrettelegging bør inkludere moderne digitale løsninger, for eksempel utplassering egne QR-koder som fiskere langs de viktigste fiskeområdene kan avlese på mobil omgående, samt på alle opplysningssider knyttet til fritidsfiske i Rogaland. NJFF anbefaler at Fiskeforvalteren i Rogaland får tilført nødvendige midler til **viktig forenkling av et litt for uoversiktlig, og for omfattende regelverk.**

Andre tiltak

Forsøpling

Innspill fra NJFF og Ryfylke friluftsråd m. flere:

- Målet må være å stoppe plasten i å nå havet og ikke sedimenteres, fanges opp i dyrearter og forurensning i naturen på land.
- NJFF Rogaland har i fra høst 2019-2021 ryddet 100 bekker og vassdrag for plast i Ryfylke og Stavanger/Sandnes området i nært samarbeid med Ryfylke Friluftsråd. Dette er et viktig nybrottsarbeid og mønster for samarbeid og frivillighet som bør videreføres i resten av regionene.
- Rydding av plast i vassdrag og våtmarksområder må prioriteres som tiltak og finansiering og midler til organisering, kartlegging og rydding av plast i vassdrag for alle fire vannregionene må på plass. Vi oppfordrer VRM til å fremme prosjekt av samme type som i Ryfylke sammen med de andre friluftsrådene og være behjelpelig med søknader slik at samarbeidet med frivillige får den nødvendige finansieringen.
- Norge sin rapport om plastydding viste at så mye som 70 % av plasten er balleplast i utvalgte vassdrag. Norge og våre funn bekrefter at landbruket har en viktig rolle i å redusere plasten i vassdragene. Og vi finner mye balleplast i bekker og elver i landbrukspåvirkede områder. MEN ! Metodikken som brukes er å rydde både i bekken, langs bredden og i viker og er mer grundig enn metoden til Norge i tillegg er det ryddet et større antall mindre bekker.

Resultatene er annerledes vi finner mye større utvalg av plastforsøpling i bekkene. Dette er alle sin plast. Vi finner i snitt 20-30 kg pr. bekk og vesentlig mer punktvis der plast samles naturlig i de større bekkene og vassdragene. Helt konkret; mengden plast øker i bekker nær veg, byområder, landbruksområder og hytteområder. Den type plast vi finner mest av er:

- Isopor
- Emballasjeplast til bygningsmaterialer, matemballasje, flasker og tau
- Balleplast, kanner fra landbruk, smøreoljer
- Leker, klær og sanitærplast
- Dekk, bil og sykkeldele.

Dette viser at plast forsøpling er et samfunnsproblem og ikke kun en landbruksutfordring.

Vi viser ellers til innspill til plandelen om samarbeid med frivillige organisasjoner.

Avrenning fra Sandtaksdrift – Bergverksloven

Vi ser et økende antall tilfeller der det forekommer økt avrenning fra sandtaksdrift i flere vassdrag og det har vært tilfeller av episodisk store mengder finstoff, eksempel er ras i sandtak i Årdal med massive mengder sand tilført Storåna i Årdalselva med ingen tiltak gjennomført i etterkant. Både i Årdalselva og i Espedalselva er det pågående avrenning. Det som er påfallende, er at dette faller under bergverksloven og sakene blir liggende i lang tid og hverken tiltak eller avbøting forekommer. Her må det bli en opprydding og med klarere definert ansvarsforhold. Bergeverksmyndighetene må holdes ansvarlig og sørge for å pålegge tiltak. Dette er store mengder finstoff som ødelegger skjul og oppvekstmuligheter for ungfisk i bekkene og elvene.

Restaurering i restaureringens 10-år

Til slutt vil vi gjerne bidra med konkrete forslag for restaurering. Vi savner et visjonært og ambisiøst restaureringsprosjekt i planen, som f.eks. en helhetlig restaurering av et større vassdrag. Selv om planen har mange gode tiltak, kan det virke noe fragmentert uten helhetlig tenkning og kanskje ikke ambisiøst nok til virkelig å monne?

KONKRET, derfor - Vi vil utfordre og foreslå Orrevassdraget som et nasjonalt restaureringsprosjekt av hele vassdraget; elv, vann, våtmarksområder, strand med fugl, fisk, biologi og mer - fra hei til hav! Et internasjonalt prosjekt med skala vi kan være stolt av å oppnå og ta vare på en viktig bit av den norske naturen.

De positive effektene ved restaurering for landskap, natur, næring og klimaomstilling kan få store ringvirkninger og er i et landskap som er under særs stort press. Det haster for Jærnaturen.

Grannesmyra og Grannesbekken

Vi tror at bevaring og restaurering Grannesmyra sammen med gjenåpning av Grannesbekken også vil gi stor mening for en større del av Rogalandsbefolkningen. NJFF og Naturvernforbundet (NiR) har jobbet mye med denne saken og opplever endelig en viss holdningsendring men mye mer må til. En nyutdannet biolog fra UiB skal hospitere hos NiR i sommer og har fått som hovedoppgave å kartlegge Grannesmyra. Å bevare Grannesmyra handler både om å utvide Sørmarka, bevare et sjeldent habitat på Nord-Jæren, restaurere en viktig vannforekomst og tilbakeføre og bevare myra som karbonlager.

Flere restaureringskandidater:

- Bekker til Solastranden - Forurensede bekker til Jærstrendene med økende turisme og stor regional besøksverdi er rett og slett noe vi ikke bør være kjent ved. Målet må være å restaurere hver lille bekk og gjøre dem sunne og attraktive.
- Bekker/vassdrag i Byheiene i Haugesund og Tysvær – bør inkluderes i kommende plan for Byheiene
- Møllebekken og andre bekker til Hafrsfjord – allerede foreslått av kommunen og samarbeid er i gang med NJFF
- Våtmark like ved Motorveien – politisk behandlet i Stavanger
- Flere bekker til flere Jærstrender
- Storåna i Sandnes og spesielt Høylands Åna som har meget dårlig tilstand og vil bli sterkt påvirket av planlagt ny E39 Hove – Osli.
- Tauvassdraget – dette er et vassdrag med stort potensiale og kan tilbakeføres ved enkle restaureringstiltak og fjerning av vandringshinder i nedre del.
- De anadrome bekkene ved Jørpeland Fiskåna, Tuåna, Strandåna er negativ påvirket av flere kilder og har stort behov for utbedring.
- Karmøy kommune har mange lange anadrome bekker som er sterkt påvirket av landbruk og infrastruktur. Der er det flere gode kandidater; Årvollsåna, Stolsåna, Langåker åna, Stangelandsåna m.fl
- I Hå kommune øvre del av Voll og Haarbekken ved Vigrestad og Nordre og Søndre Varhaugsåna.
- Sjøørretprosjektet Rogaland, vannområdene og statsforvalteren har i samarbeid prioritert og fått kartlagt >200 større bekker og sideløp/bekker i de anadrome vassdragene. Dette er en unik kartlegging og har resultert i en lang liste med større og mindre anbefalte tiltak og restaureringsprosjekt som kan jobbes videre med de neste 10 årene:
 - Ryfylke vannområde
 - ~20 sidebekker i Suldalslågen 2020
 - 18 Bekker i Sauda, Suldal kommuner 2019
 - 18 bekker i Strand Hjelmeland kommuner 2019-2020
 - 6 bekker i Frafjordelva 2020
 - ~25 sideløp og bekker i Espedalselva 2014-2020
 - Dirdalselva, 2010, 2017
 - Haugaland Vannområde
 - 10 bekker i Haugesund og Karmøy kommuner 2019
 - 18 bekker i Tysvær kommune 2018
 - 13 bekker i Vindafjord kommune 2020
 - Vikedalselva 2020
 - 4 bekker planlagt i Haugesund 2021
 - Jæren vannområde
 - Oгнаelva, Kvasseheimselva , Nordre og Søndre Varhaugselva i Hå kommune 2018-2020

- 6 bekker i Sandnes og Stavanger kommune 2020
 - Storåna, Figgjo 2017
 - 10 bekker i Høgsfjorden 2010
 - 6 bekker planlagt kartlagt Jæren i 2021 og habitatkartlegging Storåna
- Dalane Vannområde
 - 13 bekker planlagt i 2021

Vannforvaltningsarbeidet og oppfølging av EUs vanndirektiv er noe av det viktigste vi kan gjøre for naturen. Allikevel er vannområdenes arbeid lite synlig på lokalpolitikernes agenda. Det konkrete arbeidet må i langt større grad implementeres i den politiske hverdagen. FNs satsingsområde de kommende ti år, restaurering av natur, vil være ypperlig mulighet for politikere å skape entusiasme for godt vannmiljø. Det er bare å starte med listen vi har bidratt med av mulige restaureringskandidater og sørge for at lokalsamfunnet får eierskap og stolthet over å beskytte *sitt* verdifulle vann.

Vannforvaltningens tverrsektorielle tilnærming er en suksess, om enn beskjedent foreløpig, som vi håper blir forbedret og adoptert i arbeid med annen natur, ikke bare vannforekomster. FNF Rogaland bidrar jevnlig med innspill til regionale planer, som nevnt, nylig også til Regionalplan for klimatilpasning, en plan med mange paralleller til vannforvaltningsplanene. Natur- og klimakrisene viser tydelig at tverrfaglig og overordnet tilnærming er essensielt, der forvaltning av vannressursene har enorm betydning for hvor godt vi klare å takle klimaomstilling i tillegg til å sørge for at vi fortsatt har godt vann til naturen og for friluftsliv og at denne, livets viktigste ressurs, tas vare på for fremtidige generasjoner.

Med vennlig hilsen

Forum for natur og friluftsliv Rogaland

Emily L. Halvorsen
Koordinator

Kopi:
Statsforvalteren i Rogaland
Miljødirektoratet
SABIMA v. vannkoordinatorene
Norsk Friluftsliv